

Matka Béla gyűjteményéből

Budavárának — előkészületeivel együtt — több mint hat hónapig húzódtó ostroma, amely éppen a legkritikusabb időben kötötte le a szabadságharc fősergének zömét, mikor ez a főserg az osztrák birodalmat vehette volna be és forradalmasíthatta volna, 1848-49 egyik legtragikusabb politikai és stratégiai tevédeése volt. De a magyar honvédség, amely 1849 május 21-re virradóan, ostromágyúk nélkül, Buda várát rohammal elfoglalta, a hősiesség oly példáját adta, amely a vezetők tevédeését honvédségünk fényes fegyvertényévé, történelmünk örök büszkeségévé avatja.

A nagysallói diadal (49. ápr. 19.) után Welden osztrák főparancsnok kétségbeesett levelében tárta fel Schwarzenberg osztrák kancellárnak helyzetét: *«Kedélyemet a bánat tépedes»* — írja — *«mert nem áll hatalmamban a körülményeket másképp irányítani, hiszen az ellenség feltartóztathatatlanul nyomul előre Komárom és Esztergom felé... Megpróbálom Bécsre felelni... A monarchia údvé most a cári csapatok Krakó felőli gyors bevonulásától függ...»* Együttal a magyar kormányval való tárgyalásokra kér engedélyt. Az utóbbit Schwarzenberg levelében visszaüllesztette, ugyanakkor Hentzi tábornokot nevezte ki Budavár parancsnokává. Welden rövidesen újra figyelmeztette az osztrák kancellárt: *«Magyarországon a háború már nem magyar ügy... Ezek Európa összes forradalmi szekciójának vezéréi... Az általuk képzett erősen harcra képes hordák élén állanak, melyekkel kedvük szerint indulhatnak északi tartományaink, kivált Bécs felé... (hogy) a Vörös Lobogót Európaszerte kitéríték.»* Ugyanakkor írt a császárnak: *«ne állassa magát illúziókkal: a monarchia sorsa forog kockán, a mentőeszköz sincsen az én kezemben... A Duka felől (orosz) diverziók már nem menthetik meg Bécsét.»*

Ha hozzáfűzzük, hogy Ferenc József felhívást intézett a magyarokhoz, mentsék meg a dinasztíát és hogy Schönbrunnban, futásra készen, egy ezreddel őriztette magát, miközben Bécs a magyarokat várta, úgy belátjuk, hogy az előbbi figyelmeztetések nem a megvert hadvezér rémlátásai voltak, hanem azok a reális lehetőségek, melyeket a magyar kormány tartott kezében és amelyeknek az ellenség logikája szerint is Bécs bevételével kellett végződniük.

Bécs bevétele együtt járt volna a letíport bécsi proletariátus és az egész osztrák birodalom, nem utolsósorban a cseh iparvidék és Prága forradalmasításával. Ezzel az egyesült sereggel egészen más esélyek mellett lehetett volna felvenni a küzdelmet a cári hadsereg ellen. Görgey mindezt elmulasztotta. Sőt az osztrákok üldözését is abbahagyta és majdnem egész honvédségünket Buda köré összpontosította. Mire Buda elesett, a cári hadak már előzölnték a Felvidéket és a közben újjászervezett osztrák sereg és Paskievics közé szorulva, a magyar honvédség egyre reménytelenebb visszavonulásokon át kényszerült a Duna, a Tisza, majd a Maros mögé — egyenesen Világosig.

Buda ostromára Kossuth utasította Görgeyt. Részint, mert a főváros bevételelől az ország európai presztízsének öregbedését remélte, részint, mert Bécs ostromától tanácsadói lebeszéltek. Ezek a tanácsadók attól féltek, hogy a bécsi proletariátusban *«túlödösön radikális szövetséget kapunk»,* ami a magyar forradalmat tovább vinné balfelé. Attól is féltek ezek a tanácsadók, hogy mihelyt a nemzeti ügy és az országhatár kereteit átlépi, az európai hatalmak megtámadják és katasztrófába döntik az országot. Éppen ez az érvelés vezetett a katasztrófába: mihelyt a magyar forradalom *«kiszáradog nemzeti ügye»* kívánt maradni, megfosztotta önmagát valamennyi lehetséges szövetségétől, — a bécsi proletariátust kétszer hagyta cserben — ugyanakkor pedig lehetővé tettük a nemzetközi reakciónak, hogy annál könnyebben végezzen az elszigetelt magyar forradalommal.

A mikor Kossuth Lajos e jelentős tevédeéséről szólnunk, meg kell jegyeznünk, hogy a nemzetközi helyzetet nem láthatta tisztán, a társadalmi forradalom elvét nem ismerte — a Kommunista Kiáltvány alig egy esztendeje jelent meg. Kossuth nem tartotta kezében a mércét, melynek segítségével fölismerhette volna, hogy a bonapartista népnézete és munkásgyilkos francia köztársaságtól, vagy a liberális szólamok mögé bujtatott kizsákmányoló Angliától nincs mit remélnie. Azt sem tudta, hogy a habsburgi osztrák összbirodalom burzsoáziával spékelt feudalizmusa és Anglia feudálisok vezette burzsoáziája annyit különbözik egymástól, mint tízenkilenc az egyhíján húsztól. Segítséget csak elnyomott osztályoktól és elnyomott népektől várhattunk. Belpolitikai vonalon Kossuth, habár nem volt marxista, észtönösen is a magyar parasztság és a nemesség haladó részének szövetségével valóította meg a forradalmat és a

azt képzelte, hogy egyedül a hadsereggel, a magyar nép nélkül is megnyerheti a háborút s aztán, egyszerre ütve jobbfele és balfele, kiegyezik a reakcióval, a forradalom holtteste felett. Hogy ez a harmadikutas politika száz évvel ezelőtt is milyen pusztulásba vezetett, azt a következmények mutatták — mikor Buda ostroma után Görgey az osztrák és cári hadak közé szorult. A reakció nem volt hajlandó egyezkedni Görgeyvel, mint ahogy Görgey lett volna hajlandó a reakcióval — és a harmadik út az elbukott és elárult szabadságharcból egyenesen vezetett az abszolutizmus véstörvényzékei felé, ahhoz a rendszerhez, amely az áruló Görgeynek is legfeljebb pucér életét volt hajlandó meghagyni.

A nagysallói diadal után, 49. április 24-én reggel 8-kor honvédségünk, a pesti nép leirhatatlan lelkesedése közepette vonult be a felszabadított városba. Pest körülzárása miatt a tárházakban el-

várból lesietett katonák ragadták el a nép bosszúja elől. A polgárok közül csak egynéhányan kaptak sebet.

Buda ostroma május 4-én reggel kezdődött meg. Honvéd útegeink a Szabadság- és a Sashegy lejtőin foglaltak állást és onnét lötték a várat. Ugyanaznap délután Pest népe a Dunaparttól nézhetett végig, amint a huszárok elfoglalták a Gellérthegyét és kitérítették a hegyombrára a háromszíntű zászlót.

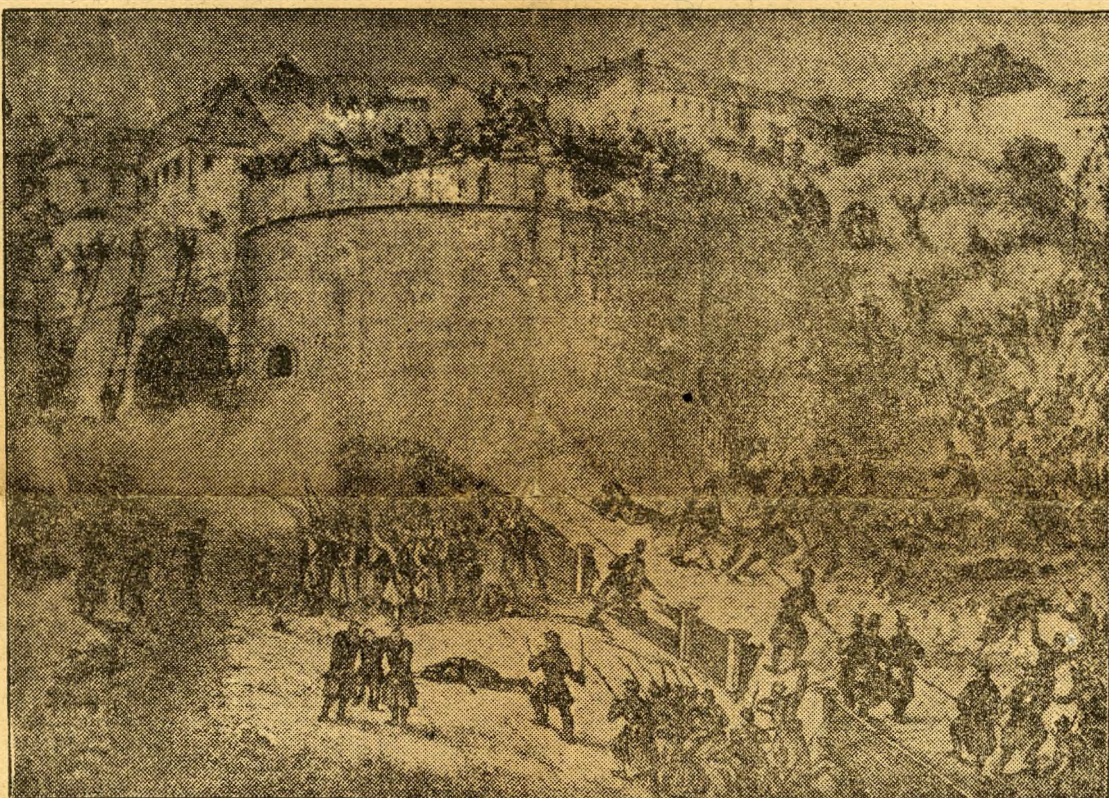
Ugyanakkor Görgey tábornok Hentzihez levelet intézett, melyben felszólította, adja meg magát. Becsületes hadifogságot ajánlott, majd hivatkozott rá, hogy a *«lázadó csordák»* — Hentzi így nevezte a magyarokat — mekkora sikereket arattak Pákozdon, Branyiszlón, Vác, Gödöllőn, Győr, Komárom, Nagysallói és Isaszeg alatt. Ha az lenne szándéka, hogy Pestet és a Lánchidat löveti, úgy Görgey kardélre hányja az egész várórséget. *«Őn parancsnoka Buda várának, de egyszersmind atyja is —*

serházak csukva vannak...» Borzasztó látvány a Vigarda épülete. Szép homlokzata teljesen elpusztult. Oszlopai egytől-egyig darabokban fekszenek a földön, bádorgfedele roppant foszlányként lóg a tetőről. Tegnap estéli kilenc órakor a vesztett ebek Budát a Bécsi Kapu felől és a Krisztinavárost is fölgujjították.

A főváros ily barbár és indokolatlan elpusztítása országos felháborodást keltett és fokozta a sereg elszántságát, mely Görgey bűnéből nem rendelkezett a szűkeséges ágyúkkal, — ezeket a fővezér Komáromból egyszerűen elmulasztotta felhozatni. Ez volt oka, hogy a május 17-es rohamot Hentzinek sikerült visszavernie. Mindez nem változtatott az egyszerű honvédek s a tisztiek többségének áldozatkészségén. Május 21-én éjjel indult meg az újabb roham. Horváth Mihály csanádi érsek így írja le: *«Égy órával később általános lőn az ostrom... Négy óra tájban honvédek az ellenség tszonyú tüzelésének dacára, már a fehérvári kapunál tört részen küzdenek; mások az egész vár körül hágcsoákat alkalmasnak a falakhoz. Végre öt óra-
kor a kétségbeesett várbellek megdalkodati védelme dacára a falakon tobogott a nemzeti zászló. Nagy Sándor tábornok maga is katonák között küszört elől és vezényelte az első hadieset rohandsra... A rést a 47. zászlóalj foglalta el... Öt óra után az ellenség ágyúi felett az olaszok fehér zászlót tűztek ki... Hét óra tájban a vár minden pontján vagy elhullott, vagy fegyverét letette az ellenség.»* Hentzi sebesülten került kezünkbe, de Görgey sem vele szemben, sem a várórséggel szemben nem gyakorolt megtorlást. Egyébként Hentzi még azon éjjel seblázban meghalt. A várból kétezer fogoly és 120 ágyú került kézre, míg az elesett honvédek emlékét most is láthatni itt-ott, a Rózsadomb és a Szabadsághegy sirjain.

Buda felszabadítása után a kormány elhatározta, hogy a Várat, az osztrák uralom szegysenteljes emléket lerombolja és köveiből a Dunapartot minél szebben épít fel. A szabadságharc bukása következtében mindez csak terv maradt. A Várba rövidesen megint a Habsburgok fészkeltek be magukat, sőt ötven év múltán a magyar urak — persze a nép pénzéből — még fényesebb palotával ajándékozták meg Ferenc Józsefet, az 1722-es tűz után épült barokk hodály helyén. A *«hivatalos hős»* ezután évtizedekig nem a mártír Nagy Sándor, hanem Hentzi lett. Halála évfordulóját nagy katonai parádén ünnepelték a Vérmezőn, amelyen az esztergomi érsek is részt szokott venni. A fővárost elpusztító tábornoknak 1852-ben a császár jelenlétében szobrot emeltek a Várban, míg Hentzi képét *«szepetett királyunk, Ferenc József mindhaláláig hálszobájában ágya fölé függesztve őrizte.»* A Hentzi-szobrot csak az első világháború idején robbantották fel a magyar hazafiak.

Rövid politikai és katonai áttekintésben ez Buda ostromának története — az utóbbi 260 esztendő alatt lefolyt három ostrom közül a másodiké. Az első alkalomból, 1686-ban császári seregek foglalták el a törököktől; ugyanakkor a magyar csapatokat Pestre küldték, nehogy résztvegyenek az ostromban, s ilyen címen Buda magyar voltára igényt tarthassanak. Ez a *«felszabadulás»* cseberből-vederbe, törökökből osztrák rab-ságba vezetett. Buda 1849-es bevétele a szabadságharc bukása, az abszolutizmus, a rákövetkező feudálkapitalista rendszer miatt csak hősies epizód maradt. Majdnem száz esztendőnek kellett elmúlnia, míg a dicsőséges Szovjéti Hadsereg végleg felszabadította a fővárost. Az elpusztított vár, a szétlőtt Dunapart, a lerongyolt pincolakó és éhes lakosság a város szívében, mind a három alkalomból különleg ugyanazt a képet mutatta. De a lényeg teljesen különbözött az előbbektől. A Szovjetunió megteremtette nemzeti függetlenségünket és biztosította azt, úgyhogy a város nemcsak katonailag szababult fel a német és magyar úr elnyomók alól, hanem olyan ország fővárosa lett, amelynek népe szabadon építi, biztosítja függetlenségét és szocialista jövőjét.

Honvédeink — 1849 május 21-én hajnalban — Nagy Sándor tábornok személyes vezérése alatt utolsó rohamra indulnak Budavár sáncai ellen.

szabadságharcot. De külpolitikailag téren ugyanezt nem látta tisztán — nem tudta összekötni igazi hazafiságát az igazi nemzetköziséggel. Amikor Kossuth belpolitikai vonalon nem valóítja meg a maga elképzeléseit, a Batthyány-kormány már 48 ószén igyekszik megkötni az 1847-es áldatlan kompromisszumot: egyedül Kossuth belpolitikai vonalvezetése tette lehetővé a nép erőinek összefogását a szabadságharcban. Ha tehát hibáit szóvátezzük, nem feledkezünk meg egy pillanatra sem arról a nagy és pótolhatatlan szerepről, melyet tevédeésel mellett Kossuth Lajos néptünk történetében játszott.

Görgeyről korántsem mondhatni ugyanazt. Kossuth rendelkezést adott Görgeynek: kezdje meg Buda ostromát, de semmit sem ír neki az ellenség üldözésének abbahagyásáról. Görgeynek, a hadvezérnek nemcsak ezt az üldözést kellett volna folytatni, de kötelessége lett volna Buda ostromának következményeire figyelmeztetni Kossuthot. Máskor Görgey habozás nélkül tagadta meg Kossuth parancsát; ezáltal engedelmese volt az árulálg, mert Kossuth tevédeése nagyon is inyre volt. Ő időt akart fecsérelni Buda ostromával, hogy a diadalmas hadsereggel a Lajtáig vonuljon s aztán — Kossuth félreállításával, a Függetlenségi Nyilatkozat visszavonásával — kiegyezzen Ferenc Józseffel. Görgey önmagát és a liberális, császárhű nemességet képviselte, nem a forradalmat;

fogyott az élelem, annyira, hogy a félkrajcáros zsemlenek 20 krajcár volt az ára, míg odaát, a budai oldalon még nagyobb lehetett az inség. Hentzi elsáncolta magát a hatalmasan megerősített várbán. Egyes források szerint tíz, mások szerint 14 mázsa lőport rakatott a Lánchíd budai hídfőjének kamráiba. Attól azonban, hogy fölrobbant a hidat, lebeszéltek. A lebeszélés kettős volt: részint Clark Adámé, aki figyelmeztette, hogy a pallóknélküli híd amúgyis járhatatlan, tehát a honvédségnek nem szolgálhat segítségére. Hiszen Budáról tűz alatt lehet tartani. (Görgey közben a ráckevei hajóhidat vontatta fel Lágymányos alá: azon keltet át honvédeink, nehogy a Lánchíd fölrobbantására *«a dühöngő Hentzinek okot szolgáltatassanak.»*) A második ok, amiért Hentzi nem robbantotta fel a Lánchidat (Allrich, a részeg osztrák őrnagy robbantási kísérlete egyéni akció volt) az angol tőkések érdekeit szolgálta. Tudni kell ugyanis, hogy a Lánchíd részvényesei nagyrészt angol állampolgárok voltak, akiket a híd fölrobbantása esetén az osztrák államkincstárnak kellett volna kárpótolnia, amit Ferenc József kormányának anyagi szorultságában nem volt hajlandó megköszönni. Alig hogy a honvédsapatok Pestre bevonultak, a budai osztrák katonaság rabolni indult obudára. De *«a nép őket úgy fogadta, mint rablókat szokás: meghúzták a véstharangokat és ezek hallatára a nép összesereglett. A rablók közül vagy negyven elesett, a többieket a*

született magyar, gondolja meg, mit cselekszik.»

Miközben az ostrom tovább folyt, Hentzi valóra váltotta ígéretét. *«Pest gyönyörű háza felett iszonyú orkánként zúgtak a bombák, keresztül-kasul hasítva a levegőt és mennykőként csaptak le az épületekre, uccákra... Ugylátszik, a vesztett ebek a középületeket tűzték ki célul... Igy a Károly-laktanya miatt a Radikál Kört, melynek első szobáját a bomba szétrombolta. A megyeházra teméntelen lövések tettek. A felséges Dunasor a Vigardától a Nákó-házig magán hordja a végpusztulás szomorú képét. A Vigarda oszlopzata s falai romban hevernek, nagy terme használhatatlan. Pesten nem maradt benn a lakosság nyolcvanadrésze, mind a városligeti és Orczy-kerti táborba sietett. A leváltanak a Ludovicumban, a Posta pedig az Üllői-utoni laktányába tététt át. Pesten ennívalót aranyért sem kaphatn, bollok, mészárszékek, fogadók,*